

Denizli Atatürk Ve Etnografya Müzesi'nde Bulunan Serinhisar İlçesi Yöresel Kadın Giysileri

ATATÜRK AND ETHNOGRAPHY MUSEUM DENİZLİ CLOTHES WOMEN IN LOCAL DISTRICT SERİNHİSAR

Gülfizar ÇAYLI¹, Doç. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ²

ÖZET

Türk kültürünün en zengin ve en gösterişli dallarından biri olan kadın giyimi, yöresel giysilerin içinde önemli bir yere sahiptir. Bu yöresel giysilerin saklanması, belgelenmesi ve korunması açısından müzelere önemli görevler düşmektedir. Denizli ili Atatürk ve Etnografya Müzesinde Serinhisar ilçene ait geçmişte kullanılan yöresel kadın giyim elemanlarının en eski örneklerini bulmak mümkündür. Bu çalışmada Müzenin etnografya seksiyonu envanterine kayıtlı olan, ilçeye ait 40 adet giyim elemanından faklı özellikteki 16'sı ele alınmıştır. Giyim elemanları, aksesuarlar ve takılar olmak üzere 3 bölümde sınıflandırılmış ve envanter bilgilerinden yararlanılarak fotoğraflarla anlatılmıştır. Giyim elemanları; üç etek, şalvar, cepken, göynek, takunya, aksesuarlar; peştamal, tel kırma, krep ve sarı dastar, takılar; gümüş bilezik, sarı bilezik ve küpedir. Bu çalışmayla, Atatürk ve Etnografya Müzesinde korunan Serinhisar ilçesine ait giyim elemanları kumaş, renk, süsleme ve dikiş özellikleri açısından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Denizli İli Atatürk ve Etnografya Müzesi, Serinhisar İlçesi, Giyim, Süslenme.

ABSTRACT

Women clothing, one of the richest and most pretentious branches of Turkish culture, holds a significant status in traditional clothes. Museums have a crucial role in the preservation, documentation and protection of such traditional clothes. It is possible to see the oldest examples of traditional women clothing items used in the past in Serinhisar, Denizli in Atatürk and Ethnography Museum. In this study, 16 distinct clothing items out of 40 belonging to the town and registered to the inventory of the ethnography section of the museum have been studied. Items have been classified as dressing components, accessories and jewelry and described by photographs, making use of inventory information. Dressing components are three skirts, trousers, jacket, göynek, slippers; accessories are waist cloth, wire break, crepes and yellow dastar; jewelry items are silver bangles, yellow bracelets and earrings. In this study, clothing items that belong to Serinhisar and are kept in Atatürk and Ethnography Museum have been studied in terms of their fabrics, colors, ornamentation, and sewing properties.

Key Words: Denizli in Atatürk and Ethnography Museum, Serinhisar district, clothing, ornamentation.

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, email: guelfizarcayli@sdu.edu.tr

² Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, email: filizolmez@sdu.edu.tr – 07- 09 Ekim 2010 tarihinde Siirt Üniversitesi I. Ulusal El Sanatları Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Beslenme, giyinme ve barınma insanların hayatlarını devam ettirebilmeleri için elzem olan ihtiyaçlardır. Bu temel ihtiyaçlardan biri olan giyim- kuşam bütün olarak bir kültür ürünüdür ve doğrudan doğruya insanla ilgili olduğundan, insanın yaşam biçimini belirten göstergedir. Maddi bir kültür ögesi olarak etnografyanın kapsamına girerken, manevi değerleri açısından Halkbilim alanı ve kapsamı içine de girmektedir (Sürür,1983:6).

Giyimi oluşturan giysi, Türkçe sözlükte *“giyilecek şey, elbise”* olarak, kaynaklarda ise; *“vücudu tabiatın etkilerinden koruyan, medeniyetin ilerlemesiyle değişiklik gösteren, insan vücuduna göre şekil alan giysilerin tümüdür”* şeklinde tanımlanmaktadır (Bayraktar 1993:1). Başka bir literatürde de; *“giyenin sosyal durumunu, yaşını ya da dönemini, kişilik ve karakterini, ekonomik durumunu ve toplumdaki yerini belirlediği gibi bireysel, toplumsal ya da ulusal özellikler gösteren bir olgudur”* şeklinde, oldukça geniş kapsamlı bir şekilde tanımlanmaktadır (Sürür, 1983:6).

İlk kez doğaya karşı korunmak için giyinen insanlar, daha sonra sosyal gereksinimlerini karşılamak ve süslenmek amacıyla da giyinmişlerdir. Her ulus kendi örf, adet ve inanışlarına, yaşama koşullarına göre giysilerini biçimlendirmiş, bu biçimlendirmelerden, her ulusun kendine özgü geleneksel giysileri doğmuştur (Bayraktar, 1993:1).

Türkler de en eski çağlardan bu yana birçok medeniyetler kurmuş, kurdukları medeniyetlerle diğer kültürleri de etkilemişlerdir (Erden, 1998:7). Anadolu'nun iklim ve coğrafi koşullar yönünden çok farklı bölgeler gösteren bir yapıda olması geleneksel giyim kuşamında zengin bir kültür çeşitliliğine sahip olmasında ve yöresel özellikler göstermesinde etkili olmuştur.

Geleneksel kültürümüzün bir parçası olan yöresel giyim, günümüz modası dışında kalan, geçmişten bugüne toplumların kültürünü yansıtan geleneksel giysilerdir. 17. y.y.'dan başlayarak ekonomik ve toplumsal değişikliklerle yöresel giysiler kentsel bölgelerden başlayarak, kırsal bölgelere doğru yavaş yavaş günlük kullanımlarını yitirmektedirler (Çulcuoğlu 2007:91). Örf, adetleri, giyim, kuşam gibi birçok özellikleriyle kültür kenti olan Serinhisar ilçesinin yöresel giysilerinde de bu değişim görülmektedir. Serinhisar ilçesi giysi kültürü açısından oldukça köklü bir geçmişe sahiptir.

Serinhisar, Denizli ilinin güney yönünde Akdeniz Bölgesine yakın bir ilçedir. Kuzeyinde Denizli, güney yönünde Acıpayam, batıda Tavas, doğuda Acıpayam'a bağlı Yeşilyuva kasabasıyla çevrilmiştir. 2008 yılı verilerine göre; merkez ilçe nüfusu 10.870, kasaba ve köylerinin nüfusu 4594'dür (Anonim, 2011a). Denizli Atatürk ve Etnografya Müzesi, il merkezi Uçancıbaşı Mahallesinde bulunmaktadır ve binanın yapım tarihi ile ilgili kesin bir belge yoktur. Ancak 19. y.y. sonlarında Rum asıllı ve sonradan Türk tabiiyetine geçen Kimon Vandazoflus tarafından yaptırıldığı halk arasında anlatılmaktadır. Onarım ve yeniden teşhir tanzimi ile Atatürk'ün Denizli'yi onurlandırmalarının 68. yılı olan 4 Şubat 1999 tarihinde hizmete girmiştir. Müzenin alt katında etnografik eserler sergilenmekte, üst katı ise Atatürk'e ait eserlerin sergilendiği iki odanın dışındaki diğer odalar ise geleneksel Denizli Evi olarak düzenlenmiştir (Anonim, 2011b).

Bu çalışmanın amacı oldukça zengin bir etnografik seksiyona sahip olan Denizli Atatürk ve Etnografya Müzesinde yer alan Serinhisar ilçesi yöresel kadın giysilerinin özelliklerini, envanter kayıtlarından da yararlanarak ortaya koymaktır.

2. MATERYAL VE METOT

Bu çalışmanın materyalini Denizli ili Atatürk Etnografya Müzesi'nde bulunan Serinhisar ilçesi yöresel kadın giyim elemanları, yöresel giyim elemanlarının fotoğrafları ve konuyla ilgili literatürler oluşturmaktadır. Müzede çalışma yapmak için; Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünden gerekli izinler alınarak teşhirdeki ve arşivdeki yöresel giysiler incelenmiştir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Zengin bir kültür ve sanat sahasına sahip olan Anadolu uygarlıkları asırlarca birbirinden etkilenecek eserler ortaya koymuş, bu kültür devam ederek günümüze kadar gelmiştir. Anadolu kültürünün bir parçası olan giyim kuşam, Denizli ili Serinhisar ilçesinde orijinal örnekleriyle dikkatleri çekmektedir. Denizli ve çevresi geleneksel kadın giyim, kuşamında üç etekler yaygın olarak kullanılmıştır. Serinhisar ilçesinde eskiden kadınlar üç eteğin altına, üç eteğin aynı kumaşından beli ve bilekleri boğumlu şalvar, üç eteğin içine bürümcük kumaştan yapılmış bol ve dökümlü göynekler giymişlerdir. Üç eteğin üzerine giydikleri satenden yapılmış süslü cepkenler göz alıcıdır. Bele dokuma kuşak sarılması ve peştamalın beldeki kuşağa sarılarak üçeteğin belden aşağısını örtmesi bir gelenek olmuştur.

Başta tel kırma, krep, çeki, sarı dastar örtülürken ayağa da takunya giymişlerdir. Denizli Atatürk Etnografya Müzesinde geçmişte kullanılan bu giyim elemanlarının en eski örneklerini bulmak mümkündür.

Bu çalışmada Denizli ili Atatürk Etnografya Müzesi'nde depoda, mankenler üzerinde ve vitrinde sergilenmekte olan Serinhisar yöresel kadın giyim elemanlarından toplam 40 adet parça incelenmiştir. Bunlardan bir birinden farklı özellikler taşıyan 16'sı makaleye konu olmuştur.

3.1. Giyim elemanları

Müzedeki buluna giyim elemanları; üç etek, göynek, şalvar, cepken ve takunyadır.

3.1.1. Üç Etek

Ekrem Koçu'nun (1967); giyim ve süslenme sözlüğünde üç etek; *"sırma ve ipek kullanılarak çeşitli desenlerle süslenen, şalvar üzerine giyilen ve eteği üç ayrı parçadan oluşan giysi"* olarak tanımlanmaktadır. İlçedeki araştırmalar sonucu müzedeki Serinhisar ilçesine ait üç eteklerin kumaşı yörede *"çitari"* olarak adlandırılan çizgili kumaştan, düz satenlerden, çiçek desenli atlaslardan yapılmaktadır ve sarı, kırmızı, yeşil, mavi, mor gibi çeşitli renktedirler. Giysi göynek üzerine giyilmektedir. Üç eteklerin yakası "V" ya da "U" şeklindedir, yakanın bittiği yerde göğüs hizasında düğmeler bulunmaktadır. Üst beden topuklara kadar iner ve etek kısmı önde iki, arkada tek parçadan oluşur, kenarları genellikle dalgalı ya da düzdür. Dalgalı örneklerde, dalgaların üzerinde, yakada ve kolda sim, sırma, sutaşı, kurdele işlemleri görülmektedir. Kolları düz ve kalın manşetlidir. Bazı üç eteklerin sağ tarafında cep bulunmaktadır. İçi krem renk kumaşla kaplıdır. Yörede halen yöresel giysi dikimini yapan kişiler bulunmaktadır.

Şekil 1a ve b’de genel görünümleri verilen 261 envanter numaralı üç etek, 123 cm boyundadır. Müzeye 16.08.1973 tarihinde Nuri Gün’den alınmıştır. Müze arşivinde muhafaza edilmektedir. Üç etek, mor üzerine, beyaz ince çizgili taraklı kutnu olarak bilinen kumaştan dikilmiştir. Arka eteğin ortası sarı renkli kalın floş iplik ile işlenerek süslenmiştir. Arka eteğin kenarları sutaşı ile zikzaklı bir şekilde çevrilmiş, zikzakların tepe kısımlarına küçük ponponlar geçirilmiştir (Şekil 1d). Üç eteğin ön iki parçası üzerinde her hangi bir süsleme bulunmamaktadır. Sağ göğüs hizasında küçük cep vardır. Cebin kenarı yine bu sarı sutaşı ile çevrilerek süslenmiştir. U yaka formunda olan yaka, kenarına çiçekli renkli pazen geçirilerek süslenmiştir. Yakanın ön ortasından bel hizasına kadar olan kısmında üç tane ilik ve düğme vardır (Şekil 1c). Kolları düz, takma kol tarzında dikilmiş, kol altına üç eteğin kendi kumaşından kumaş eklenerek kol altı zenginleştirilmiştir. Kol ağzları manşetli ve iliklidir. Üç eteğin içi krem kumaşla kaplanmıştır.

Şekil 2. a,b,c,d. 230 Envanter numaralı üç etek (Çaylı, 2010).

Şekil 2a ve b’de genel görünümleri verilen 230 envanter numaralı üç etek, 125 cm boyundadır. Müzeye 22.12.1972 tarihinde Mehmet Turgut’tan hibeye gelmiştir. Müze arşivinde muhafaza edilmektedir. Üç etek, kırmızı üzerine, beyaz ince çizgili taraklı kutnu olarak bilinen kumaştan dikilmiştir. Arka eteğin kenarları dalgalı ve beyaz sutaşı ile süslenmiştir (Şekil 2d). Üç eteğin ön iki parçasındaki dalgalar üzerinde de sutaşıyla süsleme bulunmaktadır. Sol göğüs hizasında küçük cep vardır. Yakası U formunda olup yaka kenarı kalın ve ince şerit geçirilerek süslenmiştir. Yakanın ön ortasından bel hizasına kadar olan kısmında üç tane ilik ve iki mavi renkli düğme vardır (Şekil 2c). Kolları düz, takma kol tarzında dikilmiş, kol altına üç eteğin kendi kumaşından kumaş eklenerek genişletilmiştir. Sağ kola başka desenli kumaşla yama yapılmıştır. Kol ağızları kalın manşetli ve iliklidir. Manşetlerin üzeri beyaz şerit geçirilerek süslenmiştir. Üçeteğin kumaşı yer yer yıpranmış ve içi beyaz kumaşla astarlanmıştır.

Şekil 3a ve b’de genel görünümleri verilen 235 envanter numaralı üç etek, 123 cm boyundadır. Müzeye 06.01.1973 tarihinde Mehmet Kiraz’dan hibeyle gelmiştir. Müze arşivinde muhafaza edilmektedir. Üç etek, yeşil renkli, saten kumaştan dikilmiştir. Arka eteğin kenarları dalgalı olup beyaz simli sutaşı ve ince kordon ipe süslenmiştir. Üç eteğin ön iki parça kenarı beyaz simli sutaşı ve ince kordon ipe çevrelenmiştir. V yaka formunda olan yaka, kenarı beyaz simli sutaşı ve ince kordon ip ile süslenmiştir (Şekil 3c). Yakanın ön ortasından bel hizasına kadar olan kısmında dört tane ilik ve beyaz düğmeler vardır. Kolları düz, takma kol tarzında dikilmiş, kolun rahat hareket etmesi için kol altına üç eteğin kendi kumaşından parça eklenerek kol altı genişletilmiştir. Kol ağzları manşetli, ilikli ve siyah renk düğmelidir. Şekil 3d’de görüldüğü gibi manşetlerin üzeri beyaz simli sutaşı geçirilerek süslenmiştir. Üç eteğin kumaşı yer yer solmuş ve içi beyaz astarla kaplanmıştır.

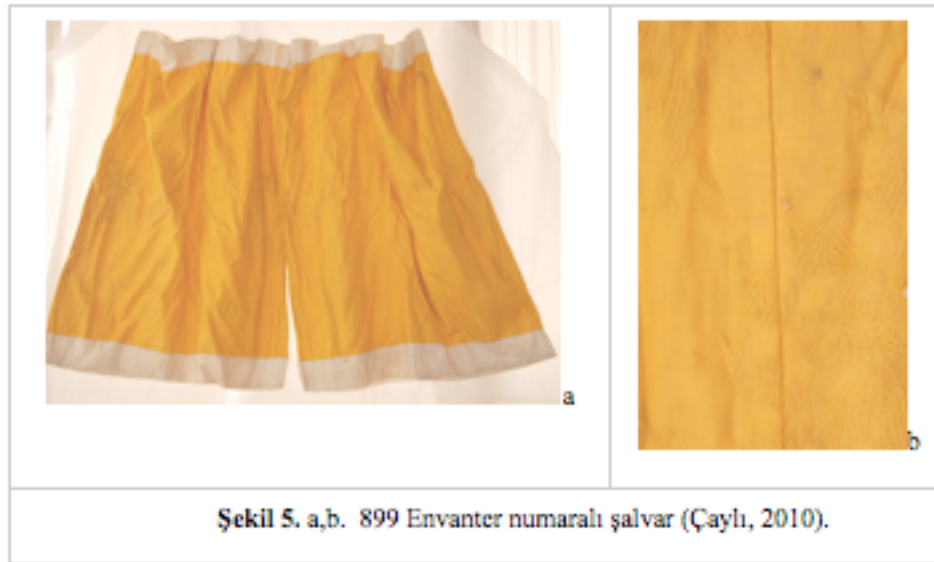
Şekil 4a ve b’de genel görünümleri verilen 898 envanter numaralı üç etek, 130 cm. boyundadır. Müzeye 24.12.1992 tarihinde Adnan Kayalıoğlu’ndan hibeyle gelmiştir. Müze arşivinde muhafaza edilmektedir. Üç etek, sarı renkte, çiçek desenli atlas olarak bilinen kumaştan dikilmiştir. Arka eteğin kenarları dalgalı olup bej renkli ince ve kalın kurdele ile süslenmiştir. Üç eteğin ön iki parça kenarı bej renkli ince ve kalın kurdeleyle süslenmiştir (Şekil 4d). Sağ göğüs hizasına bej renkli ince kurdele ile küçük cep görünümü verilmiştir. U yaka formunda olan yaka kenarı, bej renkli kalın kurdeleden pile yapılarak ve ince kurdeleyle çevrilmiştir. Yakanın ön ortasından bel hizasına kadar olan kısmında dört tane ilik ve düğme vardır (Şekil 4c). Kolları düz, takma kol tarzında olup kol altına üç eteğin kendi kumaşından eklenerek kol altı zenginleştirilmiştir. Kol ağzları manşetli ve iliklidir. Manşetlerin üzeri ile kol yırtmacı bej renkte, kalın ve ince kurdeleyle çevrilmiştir. Üç eteğin içi beyaz kaput bezi ile kaplanmıştır. Astara üç eteğin kendi kumaşının rengi çıkmıştır.

3.1.2. Şalvar

Şalvar; *“ağı çok bol olan, bele bir uçkurla bağlanan bol ağılı kadın giysisidir”* ((Anonim, 2011c). Ekrem Koçu (1967); *“şalvarın erkek ve kadınlar tarafından Osmanlı döneminde kullanıldığını erkeklerin yünlü kumaştan, kadın şalvarlarının ise ipekli kumaştan yapıldığını”* belirtmektedir. Geleneksel giysi olarak giyilen şalvarlar, kişinin sosyal, ekonomik ve

toplumdaki konumuna göre değişiklikler göstermektedir. Dar, büzgülü, uzun, bilekten bağlı, düz-verev kesimlerde dikilen çok fazla şalvar çeşitleri bulunmaktadır. Ayrıca yünlü, ipekli, pamuklu gibi çeşitli kumaşlardan yapılmaktadır (Günay, 1986:14).

İlçede üç eteğin altına giyilen şalvarlar, daha çok sarı, yeşil, mavi, kırmızı, mor renkler tercih edilerek atlas, çitari, saten olarak bilinen kumaşlardan dikilmektedir. Eskiden gündelik yaşamda ve özel günlerde kullanılan şalvarlar, günümüzde sadece özel günlerde kullanılmaktadır. Müzede yer alan ilçeye ait şalvar, 3,5- 4 metre kumaştan dikilmiş ve boyu diz altındadır. Paçası ve beli uçkurla büzdürülerek bol, dökümlü görünüm sağlanmaktadır. Ayrıca rahat hareket edebilmesi için şalvarın ağ kısmına ek bir parça yerleştirilerek genişletilmiştir. Şalvar, Amerikan kumaşla astarlıdır.

Şekil 5a'da genel görünümü verilen 899 envanter numaralı şalvar, 115 cm boyunda ve 156 cm. enindedir. Müzeye 06.01.1973 tarihinde Mehmet Kiraz'dan hibeyle gelmiştir. Müze arşivinde muhafaza edilmektedir. Şalvar sarı renkte, çiçek desenli atlas kumaştan dikilmiştir ve üzerinde süsleme bulunmamaktadır (Şekil 5b). Şalvarın ağ kısmında üçgen şeklinde ek bir parça bulunmaktadır. Şalvarın içi, beli ve bileği beyaz Amerikan kumaşla astarlıdır.

3.1.3. Cepken

Cepken; *"Kolları yırtmaçlı ve uzun, harçla işlenmiş bir tür kısa, yakasız üst giysisidir"* (Anonim, 2011d). Salta, fermene, delme gibi isimler alan cepkenin boyu bel hizasına olup bir nevi ceket yerine kullanılmaktadır. Serinhisar ilçesine ait cepkenler sarı, kırmızı, yeşil, mavi,

mor v.b. renklerde, desenli veya desensiz saten kumaşlardan dikilir. Giysi göynek veya üç etek üzerine giyilmektedir. Cepkenin arkası tek parçadan, önü iki parçadan oluşup öndeki düğmeleriyle bedeni sarmaktadır. Yakası U” veya “ V” yakalı, kolları uzun ve manşetlidir. Kol altında kuş olarak adlandırılan ek parça vardır. Yakada ve kolda sim, sırma, sutaşı işlemleri görülmektedir. Cepkenin içi astarla kaplıdır.

Şekil 6a ve b’de genel görünümü verilen 551 envanter numaralı cepken, 51 cm. boyundadır. Müzeye 29.09.1975 tarihinde Mehmet Ata’dan alınmıştır. Müzenin ebeveyn odasında bulunmaktadır. Cepken, yeşil üzerine sarı çiçek desenli saten kumaştan dikilmiştir (Şekil 6d). Arkası düz ve önü iki parçadan oluşmaktadır. V yaka formunda olan yaka, kenarı dalgalı şekilde ve sarı sırma ile çevrili olarak süslenmiştir (Şekil 6c). Yakanın ön ortasından bel hizasına kadar olan kısmı dalgalıdır. Kolları düz, takma kol tarzındadır. Kol ağzları manşetli ve iliklidir. Manşetlerin kenarı sarı sirmayla çevrilmiştir. İçi beyaz Amerikan kumaşıyla astarlıdır. Saten kumaşta yer yer yıpranmalar görülmektedir.

3.1.4. Göynek

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde; “*vücudun üst kısmına giyilen kollu veya yarım kollu, yakalı giysi*” olarak tanımlanmaktadır (Anonim, 2011e). Üç eteği tamamlayan bir giysi olan göynek, “*bürümcük*” olarak adlandırılan önemli bir kumaştan dikilmektedir. Bürümcük, ham

ipeğe çok az keten ya da pamuk ipliği katılarak dokunan, geniş bir kullanım alanı olan bir kumaştır (Tez, 2009:13). Göynek, şalvarla birlikte üç eteğin altına giyilmektedir. Bol kesimli, boyu kalça hizasına kadar olup uzun veya kısa kolludur. İsteğe bağlı olarak yakası, etek ucu ve kolları iğne oyası veya tığ oyasıyla süslenmektedir.

Şekil 7a ve b’de genel görünüşleri verilen 830 envanter numaralı göynektir. Müzeye 10.03.1988 tarihinde Fatma Özülke’den alınmıştır. Müze arşivinde muhafaza edilmektedir. Göyneğin bedeni sarı renk bürümcük kumaştandır, kolları krem renk bürümcük kumaştandır elde dikilmiştir. Arka bedeni ve ön bedeni düz olup bol kesimlidir. Sıfır yaka formunda olan yaka, göğsüne kadar yırtmaçlıdır. Kolları düz, takma kol tarzındadır. Kol boyu uzun, kol ağzı manşetsiz düz olup beyaz ve pembe renk iplikle tığ işi yapılarak süslenmiştir (Şekil 7c).

3.1.5. Takunya

Takunya zemini ıslak yerlerde kullanılan, ahşaptan yapılmış bir tür terliktir (Anonim, 2011f). Yörede eskiden gelinlerin çeyizinde bulunurken günümüzde ise kullanılmamaktadır. Terliklerin üzerinde sedeften süslemeler olduğu gibi, sade olanları da vardır.

Şekil 8. 96 Envanter numaralı takunya (Çaylı, 2010).

Şekil 8’de genel görünümü verilen 96 envanter numaralı takunya, 24 cm. boyunda ve 7 cm. yüksekliğindedir. Müzeye 12.11.1966 tarihinde Mehmet Kiraz’dan alınmıştır. Müzede vitrin 5’de muhafaza edilmektedir. Takunya tahtadan yapılmıştır. Takunyanın üstten görünüşü lale şeklindedir. Yandan görünüşü köprü şeklindedir. Taban kısmında iki yüksek kalın çıkıntı vardır ve bu yerden yüksekliği sağlamaktadır. Üzeri sedef, gümüş ve sarı tel kullanılarak süslenmiştir. Şekil 8’de görüldüğü gibi bu süslemelerin bazı yerlerindeki sedefler dökülmüştür. Takunyanın deri olan kemeri eskidiği için değiştirilmiş ve sonradan takıldığı belli olmaktadır.

Şekil 9. 97 Envanter numaralı takunya (Çaylı, 2010).

Şekil 9’de genel görünümü verilen 97 envanter numaralı takunya, 26 cm. boyunda ve 8 cm. yüksekliğindedir. Müzeye 12.11.1966 tarihinde Mehmet Kiraz’dan alınmıştır. Müzede vitrin 7’de muhafaza edilmektedir. Takunya tahtadan yapılmıştır. Takunyanın üzerinden bakıldığında lale görünümündedir. Yandan görünüşü köprü şeklindedir. Topuğu ince ve yüksekçedir. Üzeri sedef ve gümüş tel kullanılarak süslenmiştir. Şekil 9’de görüldüğü gibi bu süslemelerin bazı yerlerindeki sedefler dökülmüş ve takunyanın her ikisinde de yer yer

çatlaklar görülmektedir Takunyanın deri olan kemeri eski olduğundan sonradan değiştirilmiştir.

3.2. Aksesuarlar

Müzedede bulunan ilçeye ait aksesuarlar; peştamal, tel kırma, krep ve sarı dastardır.

3.2.1. Peştamal

Ekrem Koçu (1967); peştamalı *“bele bağlanan ve vücudun belden aşağısına örten bez”* olarak tanımlamaktadır. Peştamallar el tezgâhlarında ipek ve pamuk ipliğinden dokunmaktadır. Genellikle peştamallar bordo zeminli, dikey çizgilerden oluşur. Üç eteğin üzerine takılan peştamallar dikdörtgen şeklinde olup kısa kenarları arka ortada birleştirilerek bağlanır.

Şekil 10. 825 Envanter numaralı peştamal (Çaylı, 2010).

Şekil 10’da genel görünümü verilen 825 envanter numaralı peştamal, dikdörtgen şeklindedir. Müzeye 25.12.1987 tarihinde Hasan Yurt’tan alınmıştır. Müze arşivinde muhafaza edilmektedir. Peştamal, ipekten yapılmıştır. Bordo zemin üzerine yeşil ve siyah renk çizgi desenlidir.

3.2.2. Tel Kırma (Kakmalı Dastar)

İlçedeki araştırmalar sonucu müzedeki Serinhisar ilçesine ait tel kırmalar, ipliği sayılabilen seyrek dokunuşlu tül üzerine yapılmıştır. Siyah ve beyaz renkte olan tüller, kasmağa geçirilerek madensel tellerle makas kullanılmadan kırılarak yapıldığından yörede *“tel kırma”* veya *“kakmalı dastar”* olarak adlandırılmıştır. İki kısa bir uzun kenardan oluşan başörtüler, simle (telle) işlenmiştir. Tel kırmanın kenarları renkli boncuklarla dut oyası, üzüm

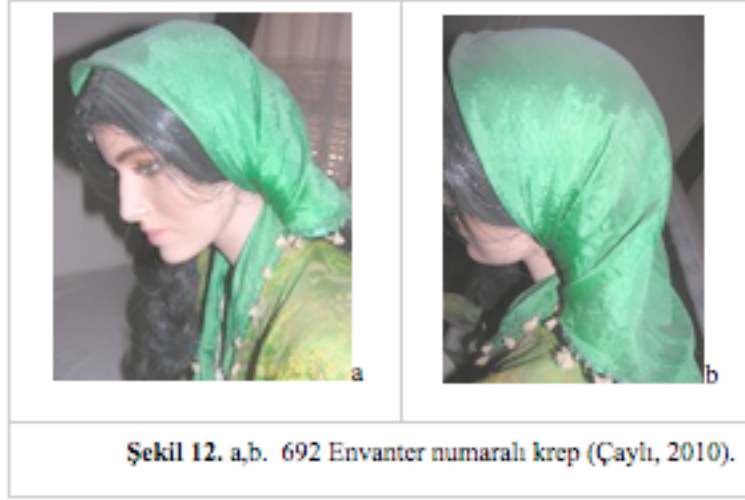
oyası, karanfil v.b. adlandırılmış oyalarla süslenmiştir. Eskiden her genç kızın çeyizinde bulunan tel kırmalar ilçede artık yapılmamaktadır. Fakat bazı tel kırmaların telleri zamanla kararma yaptığı için kumaşa sarılarak sandıklarda muhafaza edilmektedir.

Şekil 11a ve b’de genel görünümleri verilen 512 envanter numaralı tel kıрма, 170 cm. boyunda, 90 cm. enindedir. Müzeye 12.11.1982 tarihinde Mehmet Subaşı’ndan alınmıştır. Müzede ebeveyn odasında muhafaza edilmektedir. Tel kıрма, siyah tül üzerine sarı renk sim (tel) işlenerek yapılmıştır. Sim (tel) işlemler ortada dört yapraklı rozet şeklindedir. Kenarları geometrik motiflerle çevrelenmiştir (Şekil 11c). Kenar uçları küçük boncuklarla tığ oyası yapılarak süslenmiştir.

3.2.3. Krep

Krep; ince ve canlı renkli kumaşlardan yapılmaktadır. İlçede “gırap” olarak da adlandırılmaktadır. Başa, orta kısmından veya katlanarak örtülmektedir. Kare şeklindedir ve uçları oyalıdır.

Şekil 12a ve b’de genel görünümleri verilen 692 envanter numaralı krep başörtüsüdür. Müzeye 12.11.1982 tarihinde, müze derneğinden hibe edilmiştir. Müzede ebeveyn odasında muhafaza edilmektedir. Yeşil renk krepten yapılmıştır. Başörtüsünün dört kenarı krem ve yeşil renk iplikle iğne oyası yapılarak çevrilmiştir.

3.2.4. Sarı Dastar

Sarı-beyaz renkli olduğu için ilçede “*sarı dastar*” olarak adlandırılmıştır. Kare şeklinde ve 70x70, 80x80 ebatlarındadır. Dastar üzerine makinede suzeni işleme tekniğiyle yaprak, çiçek gibi stilize motifler, oval ya da dairesel kıvrımlar yapılmıştır. Serinhisar ilçe merkezinde tarla işlerinde çalışan kadınlar tozdan ve güneşten korunmak amacıyla hala kullanmaktadır.

Şekil 13a ve b’de genel görünümü verilen 751 envanter numaralı sarı dastar başörtüsüdür. Müzeye 5.12.1985 tarihinde Ünver Yüksel’den alınmıştır. Müze arşivinde muhafaza edilmektedir. Sarı dastar, kare şeklinde olup pamuk ipliğinden dokunmuştur. Beyaz zemin üzerine kahverengi ipe, ortada dörtlü yaprak motifleri ve stilize sarmaşık dal motifleriyle makinede süslenmeler yapılmıştır.

3.3. Takılar

Tarih boyunca insanların vazgeçemediği süslenme unsurlarının en önemlisi takılardır. Her kültürün yaratmış olduğu sanat ürünleri içinde en özenli olanları ve en zarif olanlarıdır. Takı literatürde; insanların ayak bileği, bel, bilek, burun, boyun, kulak, parmak gibi vücudun birçok yerine çıplak ya da giyecek üzerine taktıkları değerli maden ve taşlardan yapılmış süs eşyaları olarak tanımlanmaktadır (Kuşoğlu, 2006).

Süslenme amacıyla kullanılan takılar, ilk çağlarda bir inanca dayalı olarak veya süslenme gereksinimi nedeniyle ortaya çıkmış ve gelenekselleşerek günümüze kadar gelmiştir. Geçmişte daha çok nazar inancına bağlı olarak, günümüzde ise güzel görünme amaçlı kullanılmaktadır. Kadın takıları kullanım yerlerine göre; baş süslemelerinde kullanılan, boyunda kullanılan, bileklere takılan, parmaklara takılan takılar olarak gruplandırılmıştır (Arslan, 2009:20). Günümüzde unutilan ve unutulmaya yüz tutmuş geleneklerimize rağmen takı kullanma, süslenme son günlerde ilgi gören otantik moda kavranışıyla bütünleşerek Serinhisar ilçe merkezinde devam ettirilmektedir. Müze arşivinde ve teşhirdeki incelemeler sonucu ilçeye ait takılardan gümüş bilezik, sarı bilezik ve altın küpeye rastlanılmaktadır.

3.3.1. Gümüş Bilezik

Bilezik kadınların kol bileklerini süslemek için kullandıkları halkadır. Çok eski bir süs takısı olan bilezik, eski çağlardan itibaren takılan bir takı çeşididir. Sütun bilezik, zincir bilezik gibi pek çok çeşidi vardır (Kuşoğlu, 2006). Serinhisar ilçe merkezinde eskiden ekonomik durumu iyi olmayan aileler düğünlerde gelinlere gümüş bilezik takarlardı.

Şekil 14. 331 Envanter numaralı bilezik (Çaylı, 2010).

Şekil 14’de genel görünümü verilen 331 envanter numaralı bilezik, 2.2. cm. kalınlığındadır. Müzeye 18.11.1979 tarihinde Nuri Gün’den alınmıştır. Müzede vitrin 9’da muhafaza edilmektedir. Bileziğin üzerine stilize edilmiş bitki motifleri siyah mine ile işlenmiştir. Bileziğin tam ortasında eski yazı vardır.

3.3.2. Sarı Bilezik (Yel Bileziği)

Sarı renkte olduğu için ilçede “sarı bilezik” ya da “yel bileziği” olarak adlandırılmaktadır. Düz ve desenli olarak çeşitleri bulunmaktadır, ekonomik değeri yoktur.

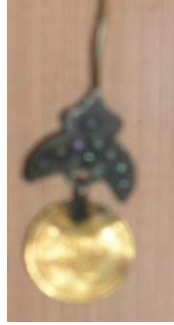
Şekil 15. 470 Envanter numaralı bilezik (Çaylı, 2010).

Şekil 15’de genel görünümü verilen 470 envanter numaralı bilezik, 2.2. cm. kalınlığındadır. Müzeye 10.12.1979 tarihinde Nuri Gün’den alınmıştır. Müzede vitrin 11’de muhafaza edilmektedir. Bilezik, sarı renk madenden yapılmıştır. Bileziğin ortasında kazıma

teknîğiyle, stilize edilmiş çiçek motifleri mevcuttur. Bileziğin ortası geniş olup yanlara doğru daralmaktadır.

3.3.3. Altın Küpe

Kulak memesinin delinmesinden sonra, ince bir tel çengelle kulak memesine geçirilen sayılamayacak derecede çeşitleri olan, kadınların ve kimi erkeklerin taktıkları ziynet eşyasıdır (Kuşoğlu, 2006).

Şekil 16. 728 Envanter numaralı küpe (Çaylı, 2010).

Şekil 16'da genel görünümü verilen 728 envanter numaralı küpe, 1.5 cm. çapında, 3 cm. boyundadır. Müzeye 5.12.1985 tarihinde D. Yıldız'dan alınmıştır. Müzede vitrin 17'de muhafaza edilmektedir. Küpe, gümüş ve altından yapılmıştır. Gümüşten yapılmış çengelin ucunda hilal formu sallantı ve onunda ucuna altın penez monte edilmiştir. Hilalin dış yüzü gümüş noktacıklar halinde kabartma bezemelerle süslenmiştir. Sarı renkteki altının bir yüzünde çiçekli tuğra, diğer yüzünde H. 1223 tarihi bulunmaktadır.

4. SONUÇ

Zengin bir tarihi geçmişi olan Denizli ili Serinhisar ilçesinin kültürel özelliklerinin giysilere yansımaları Denizli Atatürk ve Etnografya Müzesi'nde bulunan giysi örneklerinde gözlenmektedir. Müzede yer alan Serinhisar ilçesine ait 4 üç etek, 1 şalvar, 1 cepken, 1 göynek, 2 takunya, 1 peştamal, 1 tel kırma, 1 krep başörtüsü, 1 sarı dastar, 1 gümüş bilezik, 1 sarı bilezik ve 1 altın küpe olmak üzere toplam 16 giyim elemanı ele alınmıştır. Bu giyim elemanlarının envanter defteri kayıtlarından nerede bulunduğu, müzeye geliş tarihi, geliş şekli, ölçüleri, eserin cinsi gibi genel bilgilere ulaşılabilmektedir. Ayrıca bazılarının envanter bilgilerinde ölçüleri ve bulunduğu yerle ilgili bilgi bulunamamış ve bazıları da envanterde fotoğrafla gösterilmemiştir.

Müzedeki yer alan Serinhisar ilçesinin yöresel giysilerinden özel günlerde giyilen üç etekler, cepkenler ve şalvarlar; sarı, kırmızı, yeşil, mor renklerde çitari, atlas, saten olarak adlandırılan kumaşlardan dikilmiş ve içleri beyaz, krem renk kumaşlarla astarlanmıştır. Üç eteklerin ve cepkenlerin arkası tek, önü iki parça, kolları düz takma kol ve önleri düğmelidir. Ayrıca giysilerin bazılarının renkleri solmuş, yer yer yıpranmıştır. İlçede kadınlar tarafından adlandırılan gelin tacı, hayat ağacı, oraklı motifleri giysilerin yakasında, etek kenarında ve arka etek ortasında süsleme malzemeleriyle oluşturulmuştur. Göynekler ise; bürümcük kumaşlardan elde dikilmiş ve bol kesimlidir. Giyim elemanlarının işlemeleri; siyah, krem, beyaz, gümüş, sarı renkte su taşı, sim, sırma, metal teller, renkli iplikler, boncuk v.b. süs malzemeleri kullanılarak kordon tutturma, tığ işi, tel kırma tekniği ve iğne oyasıyla süslenmiştir. Süslemeler elde ve makinede yapılmıştır.

Müzedeki giyim elemanlarının bazıları vitrinde, bazıları mankenler üzerinde ve depoda yer almaktadır. Saklama koşullarının yetersizliği nedeniyle depodaki giysilerin bir kısmı askıda, bir kısmı ise dolapta üst üste katlanmış vaziyette muhafaza edilmektedir. Katlı olarak muhafaza edilen giysilerde kat izi oluşmuş ve bazı giysilerin kumaşlarının rengi astara geçmiştir. Ayrıca eskiden müzenin bitişiğinde hamam bulunduğu buradan gelen is, kurum askıdaki giysileri kirletmiştir. Muhafaza edilen bu giyim elemanları zaman zaman havalandırmakta ve naftalinleme işlemiyle korunmaya çalışılmaktadır.

Sonuç olarak, müzede yer alan giyim elemanlarının uzun yıllar boyunca çalışmalara ışık tutması ve sonraki kuşaklara aktarılabilmesi için envanter bilgilerinin uzman kişilerce eksiksiz, anlaşılır bir dille yazılması ve modern müzecilik anlayışı ile korunması, saklanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ANONİM, (1972). **Bölgesel Türk Giysileri**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

ANONİM,(2010a). “Dünden Bugüne Serinhisar”, <http://www.dioi.gov.tr/Publication/a93defaaa-3604-4cdc-83cc-ee0821176dea.pdf>, (18.02.2012).

ANONİM, (2010b). “Denizli Atatürk ve Etnografya Müzesi”, <http://www.pamukkale.gov.tr/tr/content.asp?id=569>, (18.02.2012).

ANONİM, (2010c). “Şalvar”, <http://sozluk.bilgiportal.com/nedir>, (22.02.2012).

ANONİM, (2010d). “Cepken”, <http://sozluk.bilgiportal.com/nedir>, (22.02.2012).

ANONİM, (2011e). “Göynek”, TDK Büyük Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr>, (18.02.2012).

ANONİM, (2010f). Takunya, <http://www.serki.com/index.php>, (22.02.2012).

BAYRAKTAR, F., (1993). **Giyim**, Sim Matbaası, Ankara.

ÇULCUOĞLU, S., (2007). **Divriği Yöresinin Kıyafetleri Takı ve Aksesuarları**, Sivas Valiliği Tarih Ve Kültür Araştırmaları Merkezi, Sivas.

ERDEN, A., (1999). **Anadolu Giysi Kültürü**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

GÜNAY, U. (1986). **Tarihi Türk Kadın Kıyafetleri**, Ortadoğu Video İşletmeleri A.Ş., İstanbul.

KOÇU, R. E., (1967). **Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü**, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara.

KUŞOĞLU, M. Z., (2006). **Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Modern Terimleri Sözlüğü**, Sümerbank Kültür Yayınları, İstanbul.

ÖZDER, L., (1999). **İç Anadolu Bölgesi Geleneksel Kadın Başlıkları**, Ekip Grafik, Ankara.

ARSLAN, H., (2009). **Kars, Ardağan ve Iğdır İllerinde Bulunan Geleneksel Kadın Takılarının Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anabilim Dalı, Ankara.

SÜRÜR, A., (1983). **Ege Bölgesi Kadın Kıyafetleri**, Akbank yayınları, Türk Süsleme Sanatları Serisi:7, İstanbul.

SÜRÜR, A., (1976). **Türk İşleme Sanatı**, Akbank yayınları, İstanbul.

TEZ, Z. (2009). **Tekstil ve Giyim Kuşam Sanatının Kültürel Tarihi**, Doruk Yayımcılık, İstanbul.

Fotoğraf Çekimi

ÇAYLI, G., (2010). **Denizli İli Atatürk ve Etnografya Müzesi**, Denizli.